

תורה ומדינה הלכה למעשה - ענישה כנגד סרבני גט בבתי הדין הרבניים בימינו

ראשי פרקים

1. דרכי היתר של כפייה בגט ע"פ תורה
2. כפייה בגט כאשר טוענת האשה שאינה רוצה להמשיך לחיות עם בעלה - טענת "מאיס עלי"
3. כפייה בגט בעזרת הרחקות דר"ת בימינו
4. כפייה קלה בגט
5. כפייה עקיפה בגט, וכפייה על דרך הברירה
6. כפייה בגט ע"י הסכמי קדם נישואין

1. דרכי היתר של כפייה בגט ע"פ תורה

המשנה במסכת יבמות, העוסקת בנישואי חרש וחרשת מביאה כלל האומר, שהאיש יכול לגרש אשתו אפילו בעל כורחה, ולעומת זאת האישה אינה יכולה לכופה את בעלה לתת לה גט. הרשב"ם וכן שאר הראשונים מבינים, שמקור חלוקה זו הינו מהתורה ע"פ הפסוק "ונתן בידה". היינו, שנתנה זו צריכה להיות מדעתו של הבעל, ולא בעל כורחו. יש לציין שבמשך הדורות ראו חז"ל לנכון להגביל יכולתו זאת של הבעל, מתוך הבנה שבעלים משתמשים ביכולת זו באופן לא ראוי, ולא איפשרו לבעל לגרש בעל כורחה של האשה. למרות כלל זה אומרת המשנה במסכת גיטין, שישנו מצב בו יכפו בית הדין את הבעל לגרש את אשתו. כפייה זו לכאורה משמעה שהבעל ייתן, בסופו של תהליך הכפייה, גט בעל כורחו ושלא ברצונו, ובכל זאת הגט, לפי דברי המשנה, יהיה גט כשר. הגמ' בהסברה למשנה זו אומרת, שהגט יהיה כשר לחלוטין, רק אם נעשתה כפייה זו בבית דין של ישראל. דין זה אינו מובן לאור המשנה ביבמות, האומרת מפורשות שהאיש לא יכול לגרש בעל כורחו. הסבר ליכולת הכפייה בגט ע"י בית דין של ישראל עולה מדברי הגמ' במסכת ב"ב, המביאה דרשה על הפסוק בעניין הקורבנות ממנה עולה, שאדם צריך להקריב קורבן מרצונו, אך ניתן לכפות את האדם להקריב את קורבנו, ודי באמירתו "רוצה אני", אף שבאה מתוך כפייה, בכדי להחשיב קורבן זה כהבאת קורבן מרצונו של האדם. לכאורה, גם אם לא מובן כלל כיצד אמירת "רוצה אני" הבאה מתוך כפייה נחשבת כהבאת קורבן מרצונו של האדם, ניתן לומר, שזהו בדיוק חידושו של הפסוק, שדי באמירה זו בכדי להיחשב כהבאת קורבן מרצונו של האדם. אולם בגמ' ב"ב מובא, שדין זה נכון גם לגבי גיטי נשים. למרות שישנו צורך, כמובא לעיל, שנתנית הגט תהיה מרצונו של הבעל ולא בעל כורחו, מ"מ אם יאמר "רוצה אני" די בכך בשביל להחשיב מצב זה כנתנית גט מרצונו של הבעל. ממילא ע"פ גמ' זו עולה, שמה שהביאה המשנה במסכת גיטין בדבר היכולת של בית הדין לכפות את הבעל לתת גט, היינו דווקא, שבסופו של תהליך הכפייה ייתן הבעל הגט מרצונו החופשי, אע"פ שרצון זה הושג בכפייה. לכאורה לא מובנים דברי גמ' זו כלל. שהרי אם בקורבן הדברים מסתברים, שדי באמירת "רוצה אני", בכדי להחשיב את הבאת הקורבן באופן זה, כהבאתו מרצונו החופשי של האדם, זאת מפני גזרת הכתוב, אך כיצד ניתן לומר חידוש זה, שאינו מסתבר כלל גם לגבי גיטי נשים. לכאורה נראה ממהלך הגמ', שאכן מבינה שהיכולת לכפות על נתנית הגט אינה נלמדת מהפסוק זאת, מתוך כך שמנסה הגמ' להבין, מהו המקור לכך, שאדם שמכר חפץ השייך לו, אחר שכפו אותו למכור חפץ זה, מכירתו מכירה. בתחילה מנסה הגמ' ללמוד זאת מגזרת הכתוב הנ"ל בעניין הקורבנות, ואכן דוחה הגמ' לימוד זה מפאת גזרת הכתוב, שנאמרה רק בקורבן ולא בשאר הנושאים. לאחר מכן מנסה הגמ' ללמוד דין זה מיכולת הכפייה בגט עד שיאמר רוצה אני. מדרך לימוד זו נראה, שאכן לא ניתן ללמוד היתר כפייה בגיטי נשים מגזרת הכתוב, העוסקת בקרבן בלבד. הגמ' אומרת שלא ניתן ללמוד את תוקפה של מכירה מתוך כפייה, מהכפייה הנעשית בעניין גיטי נשים עד שיאמר רוצה אני, משום שבגיטי נשים ישנה מצווה לשמוע לדברי חכמים, אשר סוברים שמוטל על אדם זה לתת גט לאשתו, מה שלא שייך במכירה בעל כורחו של המוכר, שהרי אין במכירה זו כל מצווה. לבסוף הגמ' לומדת את תוקפה של מכירה בעל כורחו של מוכר מסברא. מדברי גמ' זו, ביחס למקור הדין של היכולת לכפות את הבעל לתת גט לאשתו, ובלבד שיאמר בסופו של תהליך הכפייה "רוצה אני", מבין הרמב"ם בהסברו לדין זה, שכיוון שאדם זה מצווה לתת גט לאשתו, כחלק מהמצווה לשמוע דברי חכמים, כדברי הגמ' הנ"ל, חובה זו למעשה מבררת את הרצון הפנימי של כל יהודי, גם אם הינו מתכחש לכך, לקיים רצון ה', ובכלל זה לשמוע דברי חכמים. לכן מבאר הרמב"ם, שאדם זה אינו נחשב אנוס כלל. לכאורה הסבר הרמב"ם, על אף שמובן היטב מדברי הגמ', אינו מתיישב על הלב. הסבר זה נראה אמוני-רוחני, ואינו מובן ברובד ההלכתי-מעשי. נראה מכך, שלמעשה הרמב"ם הבין את הגמ' שלא כדברינו לעיל. לדעתו גזרת הכתוב, אינה עוסקת רק בקורבנות, אלא עוסקת באופן כללי בהבנה שרצונו של אדם הינו לעשות רצון ה'. כאמור, יסוד זה לא היה ניתן להבינו כלל מסברא, לא בדין הקורבן ולא בדין כפייה בגט, לכן נצרך הפסוק לומר זאת. ע"פ הבנה זו, הרמב"ם מבין, שהגמ' באומרה שהסיבה שלא ניתן ללמוד מכפייה בגט לכפייה במכירה הינה, שבגט ישנה מצווה לשמוע לדברי חכמים, כוונת הדברים

הינה, שכיוון שקיימת בגט מצווה זו, ממילא היכולת לכפות על הבעל לתת גט לאשתו ע"י אמירת "רוצה אני", גם היא נלמדת מהפסוק, ממנו לומדים שאדם ביסודו רוצה לקיים מצוות, ולכן לא ניתן ללמוד מכך למכירה בעל כורחו שאין בה כל מצווה.

2. כפייה בגט כאשר טוענת האישה שאינה רוצה להמשיך לחיות עם בעלה- טענת "מאיס עלי"

הגמ' במסכת גיטין הנ"ל אומרת, שע"מ שהגט יהיה כשר, ישנו צורך שהכפייה שבסופה יאמר הבעל רוצה אני תהיה מצודקת. הגמ' במסכת כתובות דנה בדבר אישה שאינה מעוניינת להמשיך את הקשר עם בעלה, ואומרת שמאסה בקשר עמו ואינה מסוגלת להמשיך לחיות עמו. על אותה אשה הטוענת בלשון הגמ' "מאיס עלי", נחלקו האמוראים אם כופין אותה להמשיך לחיות עמו או לא. רש"י וראשונים נוספים מבינים, שלדעת הסוברים שלא כופים אותה, היינו כפושט הדברים שלא כופים אותה להמשיך לחיות עמו, אך מאידך, מכיוון שהגמ' מתעלמת לחלוטין מכפיית הבעל לתת גט, מבינים אותם ראשונים, שלמעשה אין גם כל כפייה כלפי הבעל במצב זה, ואם אינו מעוניין, אין לכפות עליו גט זה. לעומת זאת דעת הרמב"ם וסיעתו הינה, שלא רק שלא כופים על האישה להישאר עם בעלה בקשר הנישואין, אלא כופים גם על בעלה לתת לה גט, אחרת להבנתם אין כל משמעות בכך שלא כופים אותה להיות תחתיו אם יכול הבעל לסרב מלתת לה גט, שהרי במצב זה בסופו של דבר היא נשארת תחתיו. השו"ע, המגיד משנה וכן כל הפוסקים סוברים שלא כדעת הרמב"ם. ממילא בטענה השכיחה והבסיסית ביותר בעילות הגירושין לאורך כל הדורות, שעיקרה הוא אי הרצון של האישה להמשיך לחיות עם בעלה, לא ניתן לכפות את הבעל לתת גט, ואם יינתן גט בכפייה, אף אם בסופו של תהליך יאמר הבעל רוצה אני, לא יהיה לגט זה תוקף, ואשה זו לא תוכל להינשא לאחרים. אולם האישה אינה חייבת להמשיך לחיות עם בעלה, כהסבר רש"י לגמ' שלא כופים אותה לעשות כן, כיוון שהינו מאוס עליה.

3. כפייה בגט בעזרת הרחקות דר"ת בימינו

ר"ת, שהינו מהסוברים שאשה המואסת בהמשך חיים משותפים עם בעלה, לא ניתן לכפות את בעלה לתת לה גט, מוסיף ואומר שלמרות שכוונת הגמ' בכפייה זו הינה לכפייה בהכאה פיזית של הבעל עד שיאמר רוצה אני, לא רק באופן זה אסורה הכפייה, אלא גם כפייה ע"י נידוי אסורה. הוכחתו לכך הינה מדברי הגמ', לפיהם נידוי וחרם נחשבים חמורים אף יותר מהכאה פיזית. ניתן להבין סברת גמ' זו, מתוך ההבנה שחרם ונידוי הינם עונשים נפשיים- רגשיים כלפי האדם, בעוד שהכאה הינה עונש גופני, וכידוע עונשים נפשיים עשויים להיות קשיים לאדם, יותר מעונשים גופניים. בנוסף לכך מחמיר ר"ת ואומר, שאסור גם לקרוא לסרבן הגט עבריין, כפי שמתיר רבנו יונה המובא בשיטה מקובצת, משום שגם אמירה זו כלפיו, עשויה להיות כגט מעושה-כפייה בגט שלא כדין. למרות דעתו להימנע מלנדות ולהחרים בעל שאשתו מאסה בהמשך חיים משותפים עמו, כחלק מהאיסור לכפות גט במצב זה, מתיר ר"ת לבית הדין לגזור עליו גזרות שונות של ריחוק הציבור מסרבן הגט, הכוללים: אי אכילה במחיצתו, איסור דיבור עמו, וכדומה. לכאורה ע"פ דברינו בעבר, לפיהם הריחוק מהאדם זהו גופו של נידוי, דברי ר"ת אינם מובנים כלל. כיצד אוסר נידוי מחד גיסא, ומאידך מתיר לעשות את כל המעשים, שהינם הפרטים של דין הנידוי והחרם. למרות היתר כפייה מסוג זה המובא בדברי ר"ת, ישנם מהפוסקים שלא קיבלו דבריו להלכה, וסברו שגם הרחקות אלו המכונים: "הרחקות דר"ת", לא ניתן להיעזר בהם ע"מ להוציא אשה זו מבעלה. הסיבה שאינם מודים לדברי ר"ת הינה, שמבינים הם שבדורות האחרונים, הרחקות אלו הינן צעדים דרסטיים ומשמעותיים כלפי האדם, יותר מאשר נידוי, ולכן מהווים כפייה משמעותית כלפי הבעל, לכן גט שיינתן כתוצאה ממעשים אלו, יחשב גט בכפייה לכל דבר ועניין. השו"ע והאחרונים לא הסכימו לדברי המהריב"ל וסיעתו, הממאנים להשתמש בהרחקות דר"ת, וסברו שבעת הצורך, אחר שישנה התרשמות של בית הדין, שאכן שבעל זה נוהג שלא כהוגן באשתו, ניתן להיעזר בהרחקות אלו של ר"ת, ע"מ לקדם את מתן הגט, ואין גט זה נחשב גט הניתן בכפייה. אלא שרבים הטוענים, שלמעט חברות חרדיות סגורות מאוד, הרחקות אלו ודומיהם המאושרות ע"י הפוסקים, אינן ישימות, ולא יעילות כלל בחברה הישראלית הפתוחה של ימינו. כפי שהוכחנו בעבר, ההפך הוא הנכון. הרחקות אלו בעידן המודרני יעילות מאוד, משום שהרבה יותר מבעבר, אדם כיום חייב להיות בקשר עם אנשים ע"מ להתפרנס ולהתנהל באופן נורמלי. לכן, כאשר מגיע בית הדין למסקנה שיש להטיל על סרבן גט הרחקות דר"ת, יש באמתחתו של סנקציות משמעותיות מאוד של הרחקות, שכל עניינם הרחקות הציבור מהתקשורת עם הסרבן. בפועל, כחלק מהרחקות אלו, בתי הדין כיום מטילים על סרבני גט, צו איסור יציאה מן הארץ, איסור הוצאת רישיון נהיגה, ושאר רישיונות אחרים הנצרכים לו, עיקול על חשבונות הבנק שלו וכדומה. בתקופה האחרונה החל בית הדין להיעזר ברשתות החברתיות, ע"מ לעשות לסרבני גט "שיימינג", שעניינו הוקעת החברה הסובבת את סרבן הגט, כחלק מהרחקות דר"ת. נראה שאין מנוס, ע"מ לאפשר להרחקות דר"ת אלו להיות אפקטיביות יותר, במקום שארגוני נשים

יפעילו לחץ על בתי הדין, לכפות סרבני גט לתת גט לנשותיהם ע"י מאסר וכדומה, דבר שע"פ דברי ר"ת אסור ברוב מוחלט של סרבני הגט, יש לארגוני נשים אלו, להעלות את המודעות בקרב הציבור, להתרחק מסרבני הגט ע"י פיטוריהם ממקומות העבודה שלהם, לא לדבר ולסחור עימם, לא לתת להם שירותים הנצרכים להם וכדומה. באופן זה ישנה סבירות גבוהה, שבמוקדם ובמאוחר סרבני הגט הללו יאמרו "רוצה אני", ויואלו בטובם לתת גט לנשותיהם, בלא שנוקקנו לכפייה גופנית, או מאסר שהינו סניף של כפייה גופנית, האסורים הלכתית ברוב המקרים.

4. כפייה קלה בגט

מדברי ר"ת, ואף מדברי הפוסקים שלא קיבלו דעתו להלכה עולה, כי במידה ונוכיח שישנה כפייה שהינה פחותה מהכפייה המובאת בדברי הגמ'-כפייה בשוטים, ממילא מותר יהיה לכפות בכפייה זו. לכן מבין ר"ת, שאכן כפייה ע"י "הרחקות דר"ת" הינה לגיטימית, למרות שבוודאי משמשים הם כמנוף לחץ על הבעל לצורך נתינת הגט המיוחל. כ"כ זו הסיבה, שהמהריב"ל ממאן לקבל את דברי ר"ת להלכה. מפני שבימיו הרחקות אלו חמורות מנידוי וחרם, אותם אסר ר"ת מפני חומרתם. אך עולה מדבריו, שאם היו חמורות פחות, היה מקבל דבריו להלכה. ע"פ העולה מדבריהם יש לשאול, מניין למדו הפוסקים, שישנה הדרגה בכפייה בגט. מניין להם שכפייה פחותה מהמובא בגמ', למרות שלכל הדעות הינה כפייה, מותר להיעזר בה. עיקרון זה נאמר באופן ברור ומובהק בדברי הרב הרצוג בשו"ת היכל יצחק, אשר לדבריו גם בכפייה ממונית שהינה אסורה כפי שנבאר לקמן, מ"מ לא אומרים בה דין פרוטה כדין מאה, ולא כל כפייה ממונית אסורה, אלא רק כזו שהינה נטל כלכלי כבד על הסרבן. נראה שיסוד זה נלמד מהסברא המובאת בגמ', ממנה היא לומדת, שאדם שמכר רכושו הפרטי מתוך אילוץ כלכלי מכירתו מכירה, ולא נחשב הדבר כמכירה בכפייה. בתחילת דברי הגמ' במסכת ב"ב העוסקת בסוגיה זו, מביאה הגמ' טענה לפיה ניתן לומר, שכל אדם המוכר חפציו האישיים, למעשה עושה זאת כתוצאה מאונס מסוים הנכפה עליו, שהרי אם לא היה לו אונס כלכלי זה, זה לא היה מוכר חפציו הפרטיים. למרות טענה זו, לא מצאנו בשום מקום שחילקה התורה ואמרה, שאדם שמוכר כלי ביתו עקב מצוקה כלכלית שנקלע אליה, אין מכירתו מכירה, מכיוון שנעשתה באונס. הגמ' מקבלת עקרון זה, אך אומרת שלא ניתן ללמוד ממנו למצב בו אנשים אחרים כופים עליו למכור להם דבר מה, משום שאינו דומה אונס שאדם אונס עצמו, לאונס שאחרים אונסים אותו. לכן מנסה הגמ' למצוא מקור אחר, ליכולת הכפייה באונס החמור יותר להבנתה, בו אנשים אחרים אונסים אותו למכור. מדברי הגמ' עולה, שכאשר ישנה כפייה קלה, לא נחשבת כפייה זו כפייה כלל. לכן ניתן לומר, שכשם שכאשר אדם נאלץ למכור כלי עקב מצוקה כלכלית, אין נחשב הדבר כמכירה באונס, כך גם כפי שהבינו הראשונים הנ"ל, והבין גם הרב הרצוג, לא נחשבת כפייה קלה, כפייה האסורה בגט.

5. כפייה עקיפה בגט, וכפייה על דרך הברירה

ע"פ יסוד הגמ' הנ"ל, עולה דין נוסף שהביאו אותו הראשונים בהרחבה. כאמור מהגמ' עולה, שכאשר אדם כופה את עצמו למכור נכסיו, ודאי שלא תחשב מכירה זו ככפייה. באופן זה מובא בריב"ש, שכאשר כופים על סרבן גט כפייה שאינה באופן ישיר על נתינת הגט, כגון צו עיכוב יציאה מן הארץ, לא ע"מ שיתן גט, אלא כדי שיקיים מצוות עונה, אשר מחויב הוא כלפי אשתו מן התורה, מותרת כפייה זו משום שהינה כפייה עקיפה. שהרי, אם ייתן גט ע"מ להתיר עצמו מכבלי צו עיכוב היציאה, לא נחשב הדבר כאילו נתן גט מתוך כפייה, משום שהכפייה כלל לא הייתה על נתינת הגט, אלא רק כפייה עקיפה המאפשרת לו לתת גט ע"מ לפטור עצמו מחיובים שונים המוטלים עליו, כגון מצוות עונה. דין זה כאמור ניתן ללמוד מהגמ' הנ"ל האומרת, שכאשר אדם מוכר את חפציו כתוצאה מלחץ כלכלי זה או אחר המוטל עליו, לא נחשב מצב זה ככפייה כלל, משום שהוא מעצמו, מבחירתו החופשית מחליט למכור חפציו, ולא היה מוכרח לעשות כן ע"י גורם חיצוני כלשהו, אלא כתוצאה מכורח המציאות בלבד. נמצא שכאשר אדם מביא עצמו למכירה מכורח הנסיבות שאינן קשורות בקשר ישיר למכירה, לא נחשבת מכירה זו מכירה באונס. באופן זה ניתן לומר ע"פ דברי הריב"ש, שמכיוון שהכפייה נעשית על דבר עקיף, אינה נחשבת ככפייה האסורה בגט. למרות דברי הריב"ש, נראה שהתשב"ץ חולק עליו וסובר, שאם כל הכפייה העקיפה נועדה בסופו של דבר לכפות על הבעל לתת גט, אין זה נחשב ככפייה עקיפה, אלא ככפייה ישירה האסורה. ע"כ לדעתו, לא ניתן לכפות את הבעל לשלם כתובתו, כאשר ידוע לכל, שכל מטרת כפייה זו הינה למעשה לוותר לו על תשלום כתובה זה, תמורת הגט שייתן מרצונו החופשי. אולם סובר הראנ"ח שהלכה כדברי הריב"ש, וכן סוברים אחרוני דורנו בסוגיה זו. יש להוסיף, שכאשר העונש שניתן לסרבן הגט על דבר אחר שעשה, הינו עונש אמיתי, ואינו תלוי ברצון לנתינת הגט, יודה גם התשב"ץ לדין זה. **לכן כאשר אדם מכה את אשתו, והאישה, כמו כל אדם אשר היו חובלים בו, פנתה לבית המשפט, והאחרון השית עליו**

עונש מאסר בפועל, אין קשר ישיר בין נתינת הגט לבין עונש המאסר, ולכן יכול בית הדין לומר לבעל שאם ייתן גט לאשתו, יצא מן המאסר לחופשי. באופן זה גם לדעת התשב"ץ ניתן יהיה לתת גט זה, ואינו נחשב גט בכפייה. משום שהענישה בדבר אחר, אינה כחלק מהותי מנתינת הגט, ואף ונעשתה בערכאות שיפוטיות אחרות לחלוטין, שאינן קשורות כלל למערכת בתי הדין הרבניים. ע"פ יסוד זה ניתן להכניס סרבן גט למאסר ע"י כפייה עקיפה זו, לא ע"מ לכפותו לתת גט, דבר שאסור כמובן, אלא מפני שהינו מבזה את בית הדין, בכך שמסרב לבצע את פסק הדין - נתינת הגט לאשתו. אמנם במצב זה, התשב"ץ אכן לא יודה להכנסתו למאסר, משום שנראה באופן מובהק שכל מטרת הכנסתו לכלא, הינה לצורך נתינת הגט לאשתו ולכן לדעתו נחשבת כפייה זו ככפייה ישירה האסורה. אך כאמור לעיל, הפוסקים פוסקים כריב"ש, ובמצבי עיגון קשים, ניתן לסמוך על דבריו בעניין זה. זאת ועוד, נראה שאם יתחייבו כל המסרבים לקבל את פסק הדין עונש דומה לסרבן הגט על ביזוי בית הדין, ממילא ניתן יהיה להחשיב מצב זה ככפייה עקיפה, המותרת גם לשיטת התשב"ץ. משום שאין כאן הערמה, שהרי את כל מי שאינו מציית לפסק הדין, מכניסים לכלא. לכן כדאי להחיל עונש דומה גם לנשים, אשר מעגנות את בעליהן ומסרבות לקבל גט, שכמובא לעיל מאז תקנת חרם דרבנו גרשם, לא ניתן לגרש אשה בעל כורחה, ולהכניס גם אותם למאסר, מפאת העובדה שאינן מצייתות לפסק הדין, דבר שלא נעשה כיום. ענישה זו תינתן להן בכדי להדגיש, שעונש זה ניתן לכל המסרבים לציית לפסק הדין, ולא רק לצורך נתינת הגט. ע"פ דברים אלו ניתן גם להסביר את הרחקות דר"ת הנ"ל. הרחקות אלו של רבנו תם, בניגוד לחרם ונידוי, ובניגוד לכך שמכניס את סרבן הגט עברייני, שהינם להבנת ר"ת מעשי כפייה ישירים ולכן אסורים, הינן כפייה עקיפה, שהרי זכותו של הציבור להתרחק מסרבן הגט. בנוסף לכך, הסרבן עצמו יכול כדברי הריב"ש לתת גט מרצונו החפשי, ולבטל הרחקות אלו. לכן בהתמלא שני תנאים אלו, גם כפייה עקיפה, וגם יכולת של הסרבן בכל רגע נתון לבטל סנקציות אלו אם ייתן הגט, אין במעשים אלו, להבנת ר"ת, משום כפייה האסורה בגט. משום שלהבנתו כפייה זו הינה פחותה בערכה מהכפייה הפיזית הישירה המובאת בגמ' מהסיבות הנ"ל ולכן מותרת. יש לציין שלא די בכדי להתיר הגט, שהסרבן יוכל בכל רגע נתון להפקיע את הסנקציות מעליו. שאם כך היה, גם בכפייה בשוטים המובאת בגמ' ניתן להיעזר, שהרי ברגע שיאמר "רוצה אני" מיד יפסיקו להכותו. מכיוון שזהו הטעם לחילוק בין נידוי לבין הרחקות דר"ת כפי שמביא ר"ת עצמו, נראה שגם הוא סובר כדעת הריב"ש ולא כתשב"ץ. שהרי ברור לכל, שכל כפייה עקיפה זו הינה ע"מ לתת גט. לפי התשב"ץ כפייה באופן זה, הינה כפייה ישירה, ממילא יהיה הדבר אסור. נמצא באופן ברור, שהרמ"א המביא הרחקות דר"ת להלכה, פוסק כדברי הריב"ש ולא כתשב"ץ. לכאורה בימינו, כפי שהבאנו לעיל, ישנן סנקציות קשות מאוד, שניתן להפעיל על סרבני הגט כחלק מהרחקות דר"ת. בפרט אם הציבור כולו ישתף פעולה עם הרחקות אלו. נמצא שלכאורה צודק מהריב"ל, ואכן כפייה זו עשויה להיות קשה מכפיית החרם, ולכן סובר שיש להימנע משימוש בהרחקות דר"ת. ע"פ יסוד דברינו נראה, שר"ת לא סובר בהכרח שסנקציות אלו הינן פחות חמורות, ולכן סובר שמותר להיעזר בהן לצורך כפייה על גט, מתוך בדיקה של כל סנקציה בהתאם לחומרתה. אלא סובר, שכיוון שיש בכפייה מסוג זה כפייה עקיפה, ונתינת ברירה לסרבן הגט לבטל סנקציות אלו בכל רגע ע"י נתינת הגט, מצב זה לכשעצמו מחשיב סנקציות אלו כחמורות פחות באופן עקרוני.

6. כפייה בגט ע"י הסכמי קדם נישואין

כפי שהבאנו לעיל, דנו הראשונים בשאלה, האם ישנו מצב של אונס ממון הנחשב ככפייה אסורה בגט או לא. ע"פ דברנו נראה, שאין השאלה האם יש בהטלת קנסות על הסרבן כפייה בגט או לא. משום שבוודאי שלהן ממוני נחשב לחץ. נראה שהדיון בפוסקים נסוב סביב השאלה, האם אונס ממון הינו אונס מספיק משמעותי, שהחשיבוהו ככפייה האסורה בגט או לא. נראה מדברי הראשונים כולם, שאונס ממוני משמעותי, בהחלט יכול להיחשב ככפייה בגט, משום שלעיתים חביב ממונו של אדם יותר מגופו, ומעשים בכל יום שאנשים סובלים סבל פיזי בעבודתם, ואף מסתכנים ע"מ לפרנס בני משפחתם. אולם נחלקו הראשונים, האם אדם שחייב עצמו בעת החתונה, שבמידה ויעגן את אשתו ולא ייתן לה גט כאשר ב"ד יאמרו לו שראוי לתת לה גט, ייענש בקנס כספי מסויים. רבנו מיימון נואר המובא בב"י סובר ע"פ יסוד דברינו, שמכיוון שהבעל בעצמו הכניס עצמו לאונס ממוני זה, לכן לא נחשב הדבר ככפייה. משום שכפייה זו, דומה מאוד למצב בו אדם נאלץ למכור את חפצי ביתו, כתוצאה ממשבר כלכלי המאלץ אותו לנהוג כן. בשני המקרים האדם שלט במעשיו, ועשה זאת מרצונו החופשי, והיה יכול להימנע ממעשה זה. לעומת זאת הרשב"א חולק על הדברים הנ"ל, וסובר שלמרות שאכן האדם הכניס עצמו לקנס ממון זה מרצונו החפשי, מ"מ נחשב הדבר ככפייה בגט אסורה. נראה שהרשב"א יאמר שלמרות שהאדם מרצונו קיבל על עצמו קנס זה, נחשב הדבר כהפסד ואונס ממון. ניתן לומר שהסיבה לכך הינה, שהעובדה שהאדם הכניס עצמו למצב זה בזמן החתונה, אין בה בכדי לומר, שבעת הגירושין אדם זה הכניס עצמו לאונס זה מרצונו החפשי שהרי מן הסתם עתה הוא מתחרט על תנאי זה, ואינו מעוניין לעמוד בו. לכן לדעת הרשב"א, נחשב הדבר כאונס ישיר על הגט וממילא כפייה ממונית זו נחשבת כפייה אסורה בגט. הרמ"א מביא את דעת המקלים, אך סובר שיש לחשוש לדעת הרשב"א המחמיר בדין זה, ולא להכשיר גט שניתן מתוך רצון להימנע מקנסות שאדם הטיל על עצמו מרצונו החופשי בעת החתונה. ע"פ דברים אלו עולה, שתהליכים

אשר מקבלים תהודה רבה בציבור בימינו, של הסכמי קדם נישואין, שתפקידם להתנות כבר בעת הנישואין, שבמידה ויהיה עיגון בעת חיוב נתינת הגט ע"י בתי הדין, יתחייב הצד המעגן והמסרב לתת גט לשלם מכיסו סכומי כסף גדולים, שיגרמו לכך שיאלץ שלא ברצונו, ע"מ להימנע מתשלום זה, לתת גט, אין להם כל מקום ע"פ ההלכה. אע"פ שכוונת מהלכים אלו להוציא נשים מכבלי העיגון, עם כל הצער והכאב הכרוכים בכך, כיוון שהרמ"א חושש לדעת הרשב"א, לפיה יש במעשים אלו משום כפיה אסורה בגט, לא ניתן לחתום על הסכמים אלו. כמובן, שבמידה וע"י חשיבה יצירתית ניתן יהיה לחתום על הסכמים מעין אלו, אשר לא יסתרו את דעת גדולי הפוסקים, ויקבלו אישור של גדולי ישראל, ניתן יהיה לקבל הסכמים אלו. לעומת זאת, כפי שמביא הציץ אליעזר, כפייה ממונית שעניינה כפיית תשלום מזונות לאשה ע"י הבעל, ניתן להיעזר בה כמנוף לחץ על הבעל, לזרזו לתת הגט. משום שכפי שהבאנו לעיל, כל כפייה שאינה על הגט עצמו, אלא על דבר אחר- כפייה עקיפה, מותרת. ומכיוון שהדבר בידו של הבעל להחליט בכל רגע נתון להפסיק כפייה זו, לכן אינה משמעותית, ולכן הינה מותרת. בפרט שכפייה לתשלום מזונות, הינה כפייה שאין בה בכדי להערים ע"מ לקבל גט, שהרי הבעל חייב במזונות אשתו, וע"כ גם לשיטת התשב"ץ כפייה זו תהיה מותרת. יש לציין שכפייה ממונית זו עדיפה ע"פ כפייה במאסר על בזיון בית המשפט, למרות שלכאורה דרכיהם זהות- כפיות עקיפות. משום שכפי שהראנו בעבר, אין במקורותינו לגיטימציה לעונש המאסר, ולעומת זאת, ענישה בדרך ממונית מקובלת על הפוסקים כולם. אין ספק שמערכת בתי הדין צריכה לעשות ימים כלילות למען התרת הנשים מסורבות הגט, תוך כדי מציאת פתרונות הלכתיים יצירתיים, ע"פ יסודות הדברים שאמרנו, ולהקל על סבלם המתמשך, ע"י שימוש נרחב בכח דהיתרא. יחד עם זאת, יש להיזהר שלא לחרוג כהוא זה מגבולות ההלכה, ולא להתיר חלילה לאשת איש להינשא ולהוליד ממזרים.